

Türkiye'deki Taze Sebze ve Meyve Tedarik Zincirinde Yapısal Değişimler: Kırsal Gelişme İçin Fırsatlar ve Tehditler

Structural Changes in the Supply Chain for Fresh Fruit and Vegetable in Turkey: Opportunities and Challenges for Rural Development

Ebru Seçkin

Yıldız Teknik Üniversitesi, Şehir ve Bölge Planlama Bölümü, İstanbul
eseckin@yildiz.edu.tr

Özet: 2000'li yıllara kadar olan gıda sektörü ile ilgili literatürde, gıdanın işleme süreci ile ilgili değer zincirine odaklanılmaktadır. Oysa 2000'li yıllardan sonra perakende satış anlayışının değişiminin, taze sebze ve meyve satışındaki etkisi üzerine olan çalışmaların sayısı artmaya başlamıştır. Süpermarketlerin gıda değer zinciri içine eklenmesi ile birlikte değişen üreticiden tüketiciye kadar olan süreç son yılların tartışma konusu haline gelmiştir. Bu çalışmalarda, süpermarketlerin tarım sektörü ve kırsal gelişme üzerine olan etkisine ve aktörler arasındaki ağa değinilmektedir (Reardon vd. (2002; 2003; 2006; 2007; 2008). Süpermarketler (modern perakende ticaretin yeni adı), özellikle gelişmekte olan ülkelerde 1990'ların ortalarından itibaren çok hızlı bir şekilde yaygınlaşmıştır ve mal satın alma sistemlerini, özel standartlar, merkezi satın alma kanalları ve dağıtım kanalları ile değiştirmiştir. Süpermarketlerin hızlı yükselişi, geleneksel gıda tedarik sisteminden farklı bir ilişki ağını ortaya çıkarmıştır.

Reardon ve Berdegue (2002), bu yapısal değişim sonucunda yeni gıda tedarik sisteminin aşağıda belirtilen üç unsuru içerdiğini belirtmektedir. Bunlar;

- Özel kalite ve güvenlik standartlarının kullanımı
- Dikey koordinasyon mekanizmaları (sözleşmeler, öncelikli tedarikçi listeleri)
- Dağıtım kanalları ile merkezi satın alma işlemi; bu şekildeki bir sistem ulusal, bölgesel ve küresel ağ ilişkilerinin kurulmasını sağlamaktadır.

Çalışmaların çoğunda süpermarketlerin, çiftçiler ve imalatçı firmalar için en önemli pazar olmakla beraber, küçük çiftçi ve küçük imalatçı firmanın süpermarket tedarik zincirinden dışlanması açısından da bir tehdit olup olmadığı tartışılmaktadır. Gıda tedarik sistemlerinin karşı karşıya olduğu değişimler, yeni satın alma sistemleri, kalite, güvenlik ve kolaylık açısından bir takım gereksinimleri ortaya çıkartmıştır. Getirilen yüksek standartlar (kalite, zamanlama, güvenlik, paketleme) küçük çiftçilerin, süpermarketlere ürün vermesini güçleştirmektedir. Yeni sistemin kalite ve güvenlik standartlarına ağırlık vermesi, merkezleşmenin artması vb. koşulların ortaya çıkması, küçük çiftçileri sistem dışına itmekte, sadece bu yüksek standartları karşılayabilen büyük ölçekli üreticiler, yeni tedarik zincirine katılabilmektedir.

Bildirinin amacı, taze sebze ve meyvenin üreticiden tüketiciye ulaşana kadar olan süreci ortaya çıkartmak, ilgili aktörleri ve rollerini belirlemektir. Bu çalışmadaki araştırma çerçevesi, geleneksel ve organize sebze ve meyve perakende ticaret yapısını ve lojistik sürecini anlamaya yönelik olarak kurgulanmıştır. Araştırma alanı İstanbul'daki taze sebze ve meyve perakende ticareti ile sınırlandırılmıştır. Bu çalışma iki aşamadan oluşmaktadır. İlk olarak; ilgili literatür kapsamındaki tartışmalara yer verilecektir. İkinci aşamada ise derinlemesine görüşmeler ile alan çalışması gerçekleştirilecektir. Alan çalışması İstanbul'da gerçekleştirilecek olup; süpermarketler farklı kriterlere göre sınıflandırılacak ve her gruptaki süpermarketlerin meyve ve sebze için pazarlama ve satın alma sistemleri, gıda tedarik zincir yapısını anlamaya yönelik görüşmeler gerçekleştirilecektir. Ayrıca, meyve ve sebze hali ve tedarik zincirindeki diğer aktörlerle derinlemesine mülakat yapılacaktır. Toptancı halleri, sebze ve meyve zincirindeki çok önemli bir bağlantı noktasıdır. Hem geleneksel hem de organize perakende ticaret, farklı şekillerde toptancı piyasasına bağlıdır. Sonuçta, kırsal gelişme açısından ortaya çıkan tedarik zinciri modelleri değerlendirilecektir.

Anahtar kelimeler: Süpermarket, taze sebze ve meyve, tedarik zinciri, çiftçi, kırsal gelişme